

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- ฉัตรชัย พงศ์ประยูร. การตั้งถิ่นฐานมนุษย์ ทฤษฎีและการปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา. วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาชนบท มูลนิธิหมู่บ้านสร้างสรรค์, 2537.
- ชญัญ ชีวภรณ์วิวัฒน์. ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานย่านบางลำภู. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการวางแผนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- ณวรรณ สายเชื้อ. แนวทางอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น: กรณีศึกษาเมืองสงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการวางแผนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- ดวงจันทร์ อภาวัชรุดม์ เจริญเมือง. เมืองในสังคมไทย: กำเนิด พัฒนาการ และแนวโน้ม. เชียงใหม่: โรงพิมพ์วิทอินดีไซน์, 2542.
- เทศบาลตำบลคลองสวน. วิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์การพัฒนาระยะสามปี(พ.ศ.2548-2550). สมุทรปราการ: เทศบาลตำบลคลองสวน อำเภอบางบ่อ, 2547.
- เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร. การศึกษาที่อยู่อาศัยริมแม่น้ำบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา. ใน สารศาสตร์สถาปัตยกรรมฉบับที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- นิจ ทองโสภิต. New standard American English – Thai. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2545.
- ปนัดดา ทองภูเบศร์. พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเก่าตำบลหลังสวน จังหวัดชุมพร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการวางแผนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- ปรีดา หุตะจู่ทะ. พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้าย จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการวางแผนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- พามิลา หารารักษ์. วิวัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนกุฎีจีนและชุมชนวัดกัลยาณ์ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการวางแผนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- พจนานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยาอังกฤษ-ไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2524.

- พระยาอนุমানราชชน. รวมเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม. ใน 100 ปีพระยาอนุমানราชชน. กรุงเทพฯ:
 คณะอนุกรรมการจัดพิมพ์เอกสารเนื่องในวาระครบ 100 ปี พระยาอนุমানราชชน, 2531.
- มานพ พงศ์ทัต. รายงานการวิจัยเรื่องกรชนส่งทางน้ำของกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ:
 สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- ยุทธนา พยุงค์. การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ เชียงใหม่:
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการวางแผนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- รัชฎา รัตนบุญฤทธิการ. การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการวางแผนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- ราตรี โด่งพัฒน์. ตลาดน้ำ: วิถีชีวิตของเกษตรกรภาคกลาง. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและ
ประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2543.
- วราพร ศรีสุพรรณ. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน: ทางเลือกใหม่ในการแก้ไขปัญหา
สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2534.
- วิลาวัลย์ เอื้อวงศ์กุล. ความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการของเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม:
กรณีศึกษาเมืองเรณูนคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการวางแผนเมือง
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- สกุณี ณัฐพูนวัฒน์. คลองและเส้นทางเดินเรือในอดีต. กรุงเทพฯ: ฐานการพิมพ์, 2541.
- สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. คลอง. กรุงเทพฯ : อาศรมความคิดเรื่องคลอง
ในกรุงเทพฯและปริมณฑล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.
พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : ศูนย์มรดกไทย, 2541.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2515.
- สีลาภรณ์ นาคทรพรพ. ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท: ประสพการณ์จากนักพัฒนา. กรุงเทพฯ:
สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2538.
- สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา. น้ำบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2529.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. ความรู้เรื่องเมืองไทย เล่มที่ 1 พัฒนาการทางสังคม – วัฒนธรรม.
 กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2544.
- ศุภธินี คนตรี. ภูมิศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน. เชียงใหม่: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา.
 พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

อรศิริ ปาณินท์ และคณะ. ภูมิปัญญาสถาปัตยกรรม. กรุงเทพฯ: ศูนย์ตำราและเอกสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
 เอนก นาวิกมูล. ถิ่นฐานบ้านช่อง. กรุงเทพฯ: พิมพ์คำ, 2546.

ภาษาอังกฤษ

- Bianchini, F. Culture planning and time planning. In Social town planning. Edited by Clara H. Greend. London: Routledge, 1999.
- Boas, F.R. Language and Culture. New York: The Free Press, 1965. Edited by Ammara Phongsapit in Cultural religion and ethnic: Thai social analysis in anthropogy approach. 4th ed. Bangkok: Chulalongkorn university press, 1995.
- Boyden, S. An Interactive ecological approach to the study of human settlements. Paris: Unesco, 1972
- Doxiadis, C.A. Action for Human Settlement. New York: W.W. Norton & Company, 1976.
- Garnham, H.L. Maintaining the spirit of place: A Process For the preservation of town character. Mesa: PDA, 1985.
- Keeble, L. Principles and practice of town and country planning. London: The Estates Gezette, 1972.
- Lynch, K. The Image of the City. U.S.A.: The M.I.T. Press, 1960.
- Poplın, D.E. Communities: A survey of theories and methods of research. New York: Macmillan, 1972.
- Rapoport, A. System of activities and system of settings. in Domestic Architecture and the use of space: an interdisciplinary cross-cultural study. Edited by Susan Kent. Cambridge: Cambridge University press, 1990.
- UN Department of Economic and Social Affairs. Human Settlement: The Evironmental Challenge. A compendium of UN papers for the Stockholm Conference on the Human Settlement 1972. Paris
- Williams, R. The Long Revolution: Chatto & Windus. In Culture planning and time planning Social town planning. Edited by Franco Bianchini and Clara H. Greed. London: Routledge, 1999.

ภาคผนวก

ตารางแสดงคลองในจังหวัดสมุทรปราการและจังหวัดฉะเชิงเทราที่ขุดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5

ลำดับที่	ชื่อคลอง	ผู้ดำเนินการขุด	ปีที่ขุด	ปีที่ขุดเสร็จ	วัตถุประสงค์ในการขุด	ที่ตั้ง	ทุน	ขนาดของคลอง		
								ยาว/เส้น	กว้าง/วา	ลึก/ศอก
1	คลองนครเนื่องเขต	รัชกาลที่ 5 โปรดฯ ให้พระชลธารวินิจฉัยเป็นแม่กองขุด	พ.ศ.2419	พ.ศ. 2420	- เพื่อย่นระยะทางไปมาระหว่างกรุงเทพฯ กับฉะเชิงเทรา ซึ่งจะประโยชน์แก่ทางราชการและการค้าขาย - เพื่อเปิดพื้นที่เพาะปลูกริมสองฝั่งคลอง	ขุดตั้งแต่ศาลากลางคลองแสนแสบ ตรงไปต่อปากคลองท่าไข่ แขวงเมืองฉะเชิงเทรา	พระราชทานเงิน 73,940 บาท จ้างจีนขุด	530.10	6	4
2	คลองประเวศน์บุรีรมย์ และคลองย่อยอีก 4 คลอง	รัชกาลที่ 5 โปรดฯ ให้พระยาดำรงราชพลขันธ์ เป็นแม่กองขุด เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์เป็นผู้อำนวยการขุด	พ.ศ.2421	พ.ศ.2423	- เพื่อการคมนาคมระหว่างเมืองนครเขื่อนขันธ์และเมืองฉะเชิงเทรา - เพื่อเปิดพื้นที่เพาะปลูกในบริเวณดังกล่าว	ตั้งแต่ปลายคลองพระโขนง แขวงเมืองนครเขื่อนขันธ์ไปออกแม่น้ำบางปะกง แขวงเมืองฉะเชิงเทรา	เงินทุนมี 3 แหล่ง 1. พระราชทานเงินจากกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ 80,000 บาทเศษ จ้างจีนขุด 2. จ่ายเนื้อฝืนเป็นค่าจ้างแก่พวกจีน 3. อนุญาตให้ราษฎรช่วยเหลือค่าขุดคลอง 32,752 บาท	1,150	4	4

ตารางแสดงคลองในจังหวัดสมุทรปราการและจังหวัดฉะเชิงเทราที่ขุดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อคลอง	ผู้ดำเนินการขุด	ปีที่ขุด	ปีที่ขุดเสร็จ	วัตถุประสงค์ในการขุด	ที่ตั้ง	ทุน	ขนาดของคลอง		
								ยาว/เส้น	กว้าง/วา	ลึก/ศอก
3	คลองเปรง	รัชกาลที่ 5 โปรดฯ ให้เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์เป็นแม่กองขุด	พ.ศ.2429	พ.ศ.2431	- เพื่อเปิดพื้นที่กรังว่างเปล่าบริเวณฉะเชิงเทรากับนครเขื่อนขันธ์ให้เป็นแหล่งปลูกข้าว ซึ่งกำลังเป็นที่ต้องการของตลาดอย่างมากในขณะนั้น - เพื่อช่วยในการคมนาคมติดต่อระหว่างเมืองฉะเชิงเทรากับนครเขื่อนขันธ์สะดวกขึ้น	ขุดตั้งแต่คลองประเวศน์บุรีรมย์ไปออกคลองบางขนาก (คลองแสนเสาบ)	ค่าขุดคลองทั้งหมด 40,733 บาท 32 อัฐ โดยราษฎรออกเงินช่วยค่าขุดคลอง 33,600 บาท นอกนั้นรัฐบาลออก	448	-	-
4	คลองหลวงแพ่ง	หลวงแพ่งกรมการเมืองนครเขื่อนขันธ์ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตขุด	พ.ศ.2431	พ.ศ.2433	- เปิดพื้นที่เพาะปลูก - เพื่อช่วยให้การคมนาคมระหว่างคลองประเวศน์ฯ ฝั่งเหนือกับคลองนครฯ สะดวกขึ้น	ขุดตั้งแต่คลองประเวศน์บุรีรมย์ ฝั่งเหนือ ไปบรรจบคลองนครเนื่องเขต แขวงเมืองฉะเชิงเทรา	หลวงแพ่งและราษฎรที่ต้องการจับจองที่ดินริมสองฝั่งคลองช่วยกันออกเงิน 42,187.50 บาท จ้างเงินขุด	383.15	4	3

ตารางแสดงคลองในจังหวัดสมุทรปราการและจังหวัดฉะเชิงเทราที่ขุดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อคลอง	ผู้ดำเนินการขุด	ปีที่ขุด	ปีที่ขุดเสร็จ	วัตถุประสงค์ในการขุด	ที่ตั้ง	ทุน	ขนาดของคลอง		
								ยาว/เส้น	กว้าง/วา	ลึก/ศอก
5	คลองอุดมชลจรและคลองแยกอีก 2 คลอง	พระยาสิทธิราชเดโชขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตขุด	พ.ศ.2431	พ.ศ.2433	- ราษฎรในบริเวณกรุงเทพฯ เมืองนครเขื่อนขันธ์และฉะเชิงเทรา ซึ่งไม่มีไร่นาทำขอให้ขุดคลองขึ้น - สำหรับคลองแยกนั้นขุดต่อจากคลองอุดมฯ เพราะที่นาที่ได้จากการขุดคลองอุดมฯ ไม่เพียงพอแจกจ่ายราษฎรที่ลงชื่อจับจองเอาไว้ จึงขอให้ขุดใหม่ โดยช่วยออกเงินในการขุดด้วย	ขุดตั้งแต่คลองประเวศน์บุรีรัมย์ไปออกคลองนครเนื่องเขต	พระยาสิทธิราชเดโชและราษฎรที่ต้องการจับจองที่นาริมสองฝั่งคลองช่วยกันออกเป็นเงิน 38,156.25 บาท จ้างเงินขุด	380	4	4

ตารางแสดงคลองในจังหวัดสมุทรปราการและจังหวัดฉะเชิงเทราที่ขุดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อคลอง	ผู้ดำเนินการขุด	ปีที่ขุด	ปีที่ขุดเสร็จ	วัตถุประสงค์ในการขุด	ที่ตั้ง	ทุน	ขนาดของคลอง		
								ยาว/เส้น	กว้าง/วา	ลึก/ศอก
6	คลองเจริญ	พระยาดำรงราชพล ชั้นรชบพระราชนาน พระบรมราชานุญาต ขุด	พ.ศ.2433	พ.ศ.2435	- เพื่อขยายพื้นที่ เพาะปลูกตามความ ต้องการของราษฎร เนื่องจากที่ดินสอง ฝั่งคลองประเวศน์ฯ และคลองแยกทั้ง 4 คลองมีผู้เข้าไปถือ ครองเต็มหมดแล้ว ชาวนาจึงอยากให้มี การขยายเนื้อที่ เพาะปลูกออกไปอีก โดยจะช่วยออกเงิน ค่าขุดคลองใหม่นี้ - เพื่อให้การ คมนาคมระหว่าง คลองหลวงแพ่ง ถึงทุ่ง โขล่ แขวง กรุงเทพฯ สะดวกขึ้น	ขุดตั้งแต่คลอง หลวงแพ่งไป ถึงทุ่ง โขล่ แขวงกรุงเทพฯ	ค่าจ้างเงินขุดคลอง 42,187.50 บาท	765	4	3

ตารางแสดงคลองในจังหวัดสมุทรปราการและจังหวัดฉะเชิงเทราที่ขุดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อคลอง	ผู้ดำเนินการขุด	ปีที่ขุด	ปีที่ขุดเสร็จ	วัตถุประสงค์ในการขุด	ที่ตั้ง	ทุน	ขนาดของคลอง		
								ยาว/เส้น	กว้าง/วา	ลึก/ศอก
7	คลองบางพลีใหญ่	สมิงปิ่นทะเลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตขุด	พ.ศ.2441	พ.ศ.2444	- เพื่อเปิดพื้นที่ดินที่รกร้างว่างเปล่าให้เป็นที่นา ทำประโยชน์ให้บ้านเมืองทั้งยังทำให้ที่ดินบริเวณที่สมิงปิ่นทะเลอาศัยอยู่มีราคาขึ้น - เพื่อความสะดวกการคมนาคม แขวงเมืองสมุทรปราการ	ขุดตั้งแต่ คลองบางเวลาแขวงเมืองสมุทรปราการไปออกตรงคลองบางเหี้ย	ทุนทรัพย์ส่วนตัวของสมิงปิ่นทะเลและราษฎร 19,687.50 บาท จ้างเงินขุด	315	5	5
8	คลองนิมยฆาตรา	รัชกาลที่ 5 โปรดฯ ให้พระยาสมุทรราชรักษ์เป็นแม่กองขุด	พ.ศ.2441	พ.ศ.2442	- เพื่อพัฒนาพื้นที่รกร้างว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์ - เพื่ออำนวยความสะดวกการคมนาคมในบริเวณแขวงเมืองสมุทรปราการ	ขุดตั้งแต่ตำบลเสื่อกินเนื้อถึงบางพลีน้อย แขวงเมืองสมุทรปราการ	รัฐบาลจ้างเงินขุด โดยเงินทุนมาจากรัฐบาลและราษฎรที่จับจองที่ดินแต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีจำนวนเงินทุนเท่าใด	180	4	5

ที่มา : สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คลอง (กรุงเทพฯ : อักษรมความคิดเรื่องคลองในกรุงเทพฯและปริมณฑล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537).

หมายเหตุ ความสำคัญของคลองแต่ละคลองที่ขุดขึ้น (ที่มา : สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

- คลองนครเนื่องเขต

1. ผลของการขุดคลองทำให้มีพื้นที่เพิ่มขึ้น 32,400 ไร่
2. เป็นคลองแรกที่รัชกาลที่ 5 โปรดฯ ให้เจ้าหน้าที่รังวัดนา ให้ราษฎรที่มาจับจองให้เหมาะสมกับกำลังความสามารถของตน เป็นการป้องกันมิให้ที่ดินถูกทิ้งให้รกร้างว่างเปล่าโดยเปล่าประโยชน์ ดังกรณีคลองเปรมประชากร

- คลองประเวศน์บุรีรัมย์ และคลองย่อยอีก 4 คลอง

1. เป็นคลองแรกที่รัชกาลที่ 5 โปรดฯ ให้ขุดหลังจากที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติ “ประกาศขุดคลอง” ในพ.ศ.2420
2. เป็นคลองแรกที่รัชกาลที่ 5 โปรดฯ ให้ราษฎรช่วยเหลือค่าขุดคลองโดยจะรับผลประโยชน์จากการจับจองที่ดินสองฝั่งคลองเป็นค่าตอบแทน ราษฎรผู้ช่วยออกเงินขุดคลองจะจับจองที่ดินในบริเวณที่กำหนดไว้ตามอัตราที่ตนเสียค่าขุดคลองในอัตราระหว่าง 2 สลึงถึง 1.50 บาท โดย อัตราสูงอยู่ตอนต้นคลอง คือ ปลายคลองพระโขนง อัตราดังกล่าวจะลดลงเป็นลำดับจนถึงปลายคลองแขวงเมืองฉะเชิงเทรา ซึ่งก็หมายความว่าผู้ช่วยออกเงินค่าขุดคลองในอัตราเท่าใดก็จะจับจองที่ดินในบริเวณตามที่อัตราที่กำหนดไว้
3. เนื่องจากที่ดินในคลองประเวศน์บุรีรัมย์ไม่เพียงพอกับความต้องการของราษฎรจึงได้ช่วยกันออกเงินจ้างเงินขุดคลองแยกจากคลองประเวศน์บุรีรัมย์รวม 4 คลอง คือ คลอง1, คลอง2, คลอง3 และคลอง4
4. ผลจากการขุดคลองนี้ และจากการใช้พระราชบัญญัติ “ประกาศขุดคลอง” ทำให้การขยายพื้นที่เพาะปลูกเป็นไปอย่างกว้างขวางตามความต้องการของรัฐบาลดังจะเห็นได้จากการที่ราษฎรหลายพันครอบครัวเข้าไปทำการเพาะปลูกตลอดแนวสองฝั่งคลองประเวศน์บุรีรัมย์ และคลองแยก จึงเป็นคลองแรกที่รัฐบาลประสบความสำเร็จในการพัฒนาที่ดินให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่

- คลองเปรง

1. เป็นคลองที่ขุดขึ้นจากแรกกระตุ้นของภาวะการค้าข้าวกับต่างประเทศที่เขียบตัวสูงขึ้น หลังจากที่หยุดชะงักลงภายหลังการขุดคลอง 5 สายแรกแล้ว
2. ผลพลอยได้ คือ คลองนี้ช่วยระบายน้ำจืดจากคลองบางขนากมาใช้ในคลองประเวศน์บุรีรัมย์ ซึ่งอยู่ติดต่อกัน ทำให้น้ำในคลองประเวศน์บุรีรัมย์ ซึ่งจะเค็มในฤดูแล้งผ่อนคลายเป็นความเค็มลง

3. รัชกาลที่ 5 โปรดฯพระราชทานที่นาฝั่งตะวันตกของคลองเปรงตลอดลำคลองแก่พระเจ้าลูกยาเธอและพระเจ้าลูกเธอ ส่วนฝั่งตะวันออกตลอดลำคลองโปรดฯให้ราษฎรที่ออกเงินช่วยค่าขุดคลองเข้าไปจับจอง

- คลองหลวงแพ่ง

1. เป็นคลองแรกที่เอกชนขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตขุดในสมัยรัชกาลที่ 5
2. ผลจากการขุดคลองได้ที่นา 33,750 ไร่ รัชกาลที่ 5 โปรดฯให้เพิ่มอายุตราจองจาก 3 ปีเป็น 5 ปี และไม่เรียกเก็บค่านาในระยะ 3 ปีแรกด้วย

- คลองอุดมชลจรและคลองแยกอีก 2 คลอง

1. เป็นคลองที่ 2 ที่เอกชนขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตขุด
2. เป็นคลองที่ขุดขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการเพาะปลูกโดยตรง
3. ผลจากการขุดคลองทั้งสามได้ที่นา 30,525 ไร่ รัชกาลที่ 5 โปรดฯยกค่านาให้ 3 ปี

- คลองเจริญ

1. เป็นคลองแรกที่เอกชนได้รับอนุญาตจากรัฐบาลให้ขุดภายหลังจากรัฐบาลสามารถแก้ปัญหาเกี่ยวกับบริษัทขุดคลองเลควนาสยามได้ ซึ่งเป็นผลให้บริษัทเสียดสิทธิผูกขาดการขุดคลองทั่วราชอาณาจักร และยอมให้เอกชนอื่นเข้ามามีส่วนในการขุดคลอง
2. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ กล่าวว่าผู้ขุดคลองได้กำไรจากการขุดคลองถึง 10,800 บาท ซึ่งคงเป็นกำไรหลังจากหักค่าธรรมเนียมตราจองค่าจ้างเงินขุดและให้รัฐบาลเป็นค่าภาคหลวงร้อยละ 20 แล้ว

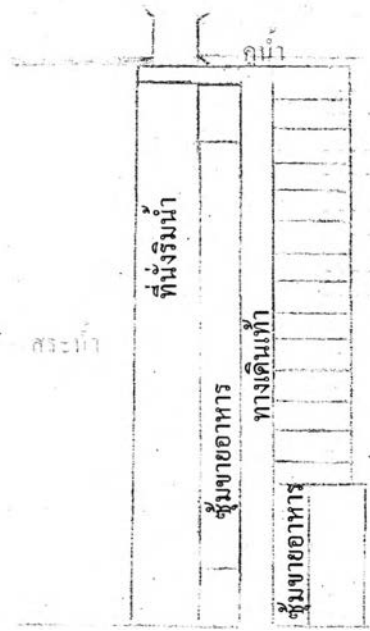
- คลองบางพลีใหญ่

1. เป็นคลองที่ 2 ที่นายกองทหารอาสาต่างชาติในเมืองไทยขออนุญาตจากรัฐบาลไทยขุดขึ้น เพราะสมัยนั้นทะเลเป็นนายกองมอญ แต่มิได้นำอาชวามอญมาเป็นสาเหตุในการขุดคลองนี้ดังในกรณีของพระยาบรรพชา

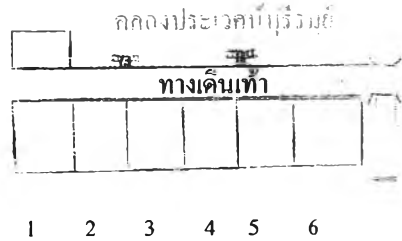
- คลองนิคมเขตรา

1. เป็นคลองแรกที่รัฐบาลตัดสินใจเข้ามาดำเนินการขุดคลองเองอีกครั้งหนึ่งภายหลังจากที่รัฐบาลต้องประสบปัญหาจากการที่อนุญาตให้บริษัทและเอกชนดำเนินการขุดคลองอยู่ระยะหนึ่ง

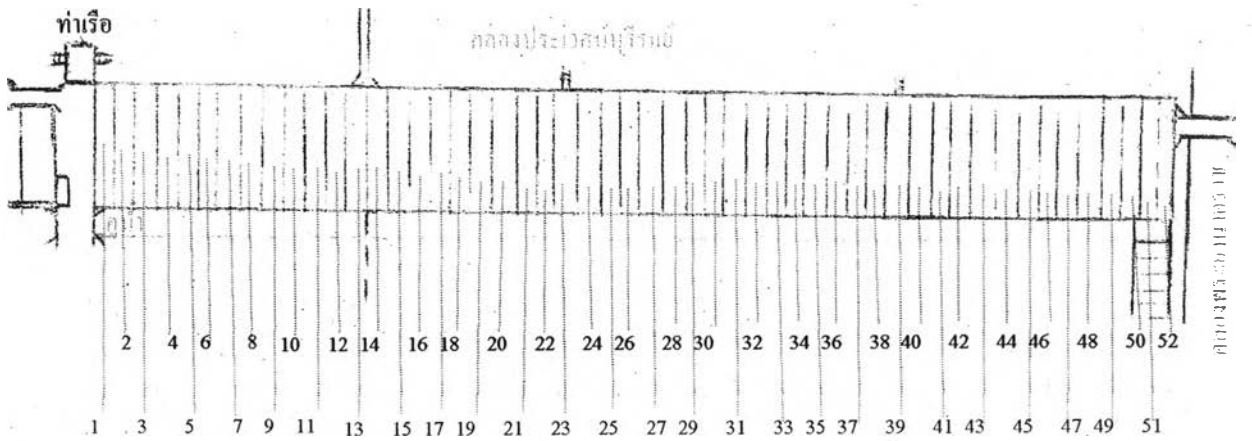
2. เพื่อเป็นการตอบแทนราษฎรที่ช่วยรัฐบาล ออกเงินทุนขุดคลองนี้ รัฐบาลจึงเสียดสละผลประโยชน์ในส่วนที่รัฐบาลพึงจะได้ คือ การยกเว้นค่าน้ำให้ 3 ปี

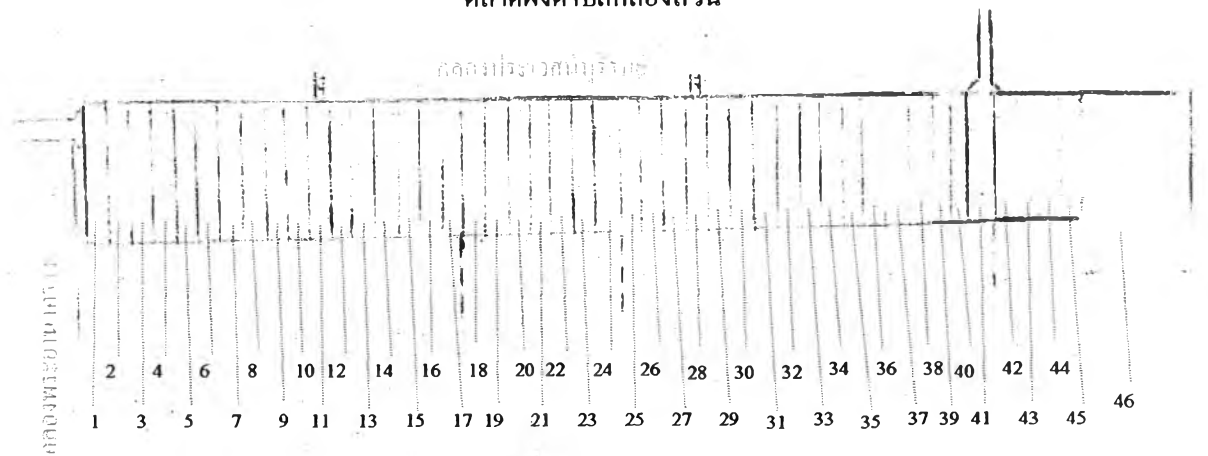
ด้านหน้าตลาด

อาคารพาณิชย์ข้างตลาด

ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน

ตลาดฝั่งตำบลเทพราช

ผังบริเวณตลาดคลองสวน 100 ปี

ที่มา: ผู้วิจัย, 2548

ตารางรูปแบบการใช้ประโยชน์อาคารตามผังบริเวณตลาดคลองสวน 100 ปี

หมายเลข	พื้นที่	การใช้ประโยชน์
1	ด้านหน้าตลาด	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
2	ด้านหน้าตลาด	ร้านขายยา
3	ด้านหน้าตลาด	ร้านขายของชำ
4	ด้านหน้าตลาด	ร้านขายกาแฟ
5	ด้านหน้าตลาด	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
6	ด้านหน้าตลาด	ร้านเกม
7	ด้านหน้าตลาด	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
8	ด้านหน้าตลาด	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
9	ด้านหน้าตลาด	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
10	ด้านหน้าตลาด	ร้านขายของชำ
11	ด้านหน้าตลาด	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
12	ด้านหน้าตลาด	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
13	ด้านหน้าตลาด	ร้านขายของชำ
14	ด้านหน้าตลาด	ร้านผลิตภัณฑ์สมุนไพร เช่น สมุนไพรสระผม
1	อาคารพาณิชย์ข้างตลาด	ร้านขายขนมจีน ขนมเบื้องสูตรโบราณ
2	อาคารพาณิชย์ข้างตลาด	ร้านขายอะไหล่รถ
3	อาคารพาณิชย์ข้างตลาด	ร้านตัดผม
4	อาคารพาณิชย์ข้างตลาด	ร้านอุปกรณ์ก่อสร้างและเครื่องเหล็ก
5	อาคารพาณิชย์ข้างตลาด	ร้านขายอะไหล่และอุปกรณ์ไฟฟ้า
6	อาคารพาณิชย์ข้างตลาด	ร้านขายอะไหล่และอุปกรณ์ไฟฟ้า
1	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายของชำ
2	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายขนมโบราณ เช่น ขนมชั้น ตะโก ข้าวเหนียวสังขยา
3	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายของชำ
4	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายเฟอร์นิเจอร์
5	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายของชำ
6	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายของชำ
7	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายของชำ
8	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายของชำ
9	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายเสื้อผ้า
10	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายอุปกรณ์จับสัตว์น้ำ อุปกรณ์เลี้ยงปลากัดปลาตู้
11	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายอุปกรณ์เครื่องครัวเรือน
12	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายของชำ
13	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายยาแผนโบราณ
มีตรอกทางเดินเท้าที่เชื่อมออกไปด้านหลังตลาด		

ตารางรูปแบบการใช้ประโยชน์อาคารตามผังบริเวณตลาดคลองสวน 100 ปี (ต่อ)

หมายเลข	พื้นที่	การใช้ประโยชน์
14	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายอุปกรณ์การเรียน เสื้อผ้านักเรียน
15	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายผ้า
16	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายเครื่องชาม เครื่องครัว
17	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายทอง
18	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายอุปกรณ์การเรียน เสื้อผ้านักเรียน
19	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายเสื้อผ้า
20	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายเครื่องครัว และกะปิ
21	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า
22	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายยา
23	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
24	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายกาแฟ
25	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายของชำ
26	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายทอง
27	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายของชำ และขายเสื้อผ้าสิ่งพิมพ์
28	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายเสื้อผ้า และเครื่องใช้ไฟฟ้า
29	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านตัดผม
30	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายของชำ
31	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายเครื่องครัว และเครื่องใช้ไฟฟ้า
32	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายของชำ และขายทอง
33	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายของชำ
34	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านนาฬิกา
35	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายยา
36	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายของชำ และข้าวเกรียบสาธุ
37	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านอุปกรณ์ไฟฟ้า
38	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายหอยจืด
39	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายเสื้อผ้า และปลากัด
40	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายของชำ
41	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายขนมเปียก
42	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายกุนเชียง
43	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายอุปกรณ์การเกษตร
44	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายของชำ เครื่องครัว เครื่องมือการเกษตร และเครื่องมือจับสัตว์น้ำ
45	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายของชำ เครื่องครัว เครื่องมือการเกษตร และเครื่องมือจับสัตว์น้ำ
46	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายเครื่องมือจับสัตว์น้ำ และเครื่องครัว
47	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายเครื่องมือจับสัตว์น้ำ และเครื่องครัว

ตารางรูปแบบการใช้ประโยชน์อาคารตามผังบริเวณตลาดคลองสวน 100 ปี (ต่อ)

หมายเลข	พื้นที่	การใช้ประโยชน์
48	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายเครื่องมือจำสัตัวน้ำ และเครื่องครัว
49	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายเครื่องมือจำสัตัวน้ำ และเครื่องครัว
50	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายของชำ
51	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายของชำ
52	ตลาดฝั่งตำบลคลองสวน	ร้านขายของชำ ขายถ้วยเตี้ยเปิด และเปิดพะโล้
1	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านตัดผม
2	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายอะไหล่เครื่องมือการเกษตร
3	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายไข่เค็ม
4	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายเปิดพะโล้
5	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายหอยจืด
6	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายเสื้อผ้า
7	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
8	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
9	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายกาแฟ
10	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายของชำ
11	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายของชำ และเปิดพะโล้
12	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายเครื่องใช้ไฟฟ้า
13	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายยา
14	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านถ่ายรูป
15	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
16	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
17	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายของชำ
มีตรอกทางเดินเท้าที่เชื่อมออกไปด้านหลังตลาด		
18	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายของชำ
19	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายของชำ
20	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายของชำ
21	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายผลไม้
22	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายอะไหล่ยนต์
23	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
24	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายไข่เค็ม
25	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายของชำ
มีตรอกทางเดินเท้าที่เชื่อมออกไปด้านหลังตลาด		
26	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว

ตารางรูปแบบการใช้ประโยชน์อาคารตามผังบริเวณตลาดคลองสวน 100 ปี (ต่อ)

หมายเลข	พื้นที่	การใช้ประโยชน์
27	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	คลินิกแพทย์รักษาโรคทั่วไป
28	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านตัดผม
29	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายยา
30	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
31	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
32	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
33	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
34	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายของชำ
35	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายของชำ
36	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า
37	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายของชำ
38	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ร้านขายของชำ
39	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
40	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
41	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
42	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
43	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
44	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
45	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว
46	ตลาดฝั่งตำบลเทพราช	โรงสีข้าวเก่า ปัจจุบันย้ายไปดำเนินการด้านหน้าเทศบาลตำบลเทพราช

ที่มา : การสำรวจภาคสนาม, 2549

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายพงศกร กัลยานุกูล เกิดเมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2524 ที่จังหวัดปราจีนบุรี จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อปีการศึกษา 2545 และเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโท หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังชุมชน ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีการศึกษา 2546